

Література

1. В.В. Дарюк, А.І. Коваленко. Мораль переконання і мораль відповідальності як основа побудови сучасної деонтології // Здоровий спосіб життя: Збірник наукових статей. Випуск 5. – Львів, 2005. – 92с. – С.30-32
2. Социальная Хартія Європи. [http:// culture.coe.fr](http://culture.coe.fr)
3. Гольфмер Карл. Йозеф. Християнське суспільне вчення. Л., 2002. -304с.

Л. М. ЖУКОВСЬКА

РОЛЬ СПІЛКУВАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються питання ролі спілкування студентської групи на становлення особистості в ній.

В статье рассматриваются вопросы роли общения студенческой группы на становление личности в ней.

Role of a student group communication on a personality becoming in it is shown in the article

Кожна молода людина, вступаючи до вузу, стає членом студентської групи і поринає у багатовимірні процеси спілкування в ній. Студентська група чи інше більш-менш постійне об'єднання студентів завжди є малою групою в соціально-психологічному значенні цього поняття, яка об'єднана спільною метою у відповідній сфері діяльності і характеризується єдиною психологічною спільністю [5]. Відомі психологи А. А. Реан, Я. Л. Коломинський [7], Д. Майерс [4] до об'єктивних причин об'єднання людей відносять потребу у спілкуванні, яка членами групи задовольняється неоднаково, бо ситуація спілкування у кожного різна.

Досить важливим чинником впливу студентської групи на процеси спілкування є становлення особистості в ній. Цей процес має три фази, кожна з них характеризується певними особливостями спілкування: адаптацією, індивідуалізацією, інтеграцією.

Адаптація передбачає активне засвоєння чинних норм і цінностей оволодіння відповідними методами і засобами спільної діяльності. Суб'єкт не може здійснити потребу проявити себе в групі як особистість, не засвоївши певних норм і цінностей, які існують в групі. В студентській групі неформальні норми і цінності встановлюються членами групи, а формальні залежать від особливостей навчально-виховного процесу самого вузу.

Індивідуалізація (персоналізація) породжується у суперечності між досягнутим результатом адаптації і незадоволеною на першому етапі потребою у максимальній персоніфікації. На цій фазі індивід починає шукати засоби, за допомогою яких він міг би проявити свою індивідуальність. Адже визнання особистості студента на груповому рівні допомагає йому включатись в навчальну діяльність і спілкування, він одержує задоволення від власної належності до даної групи.

Якщо на груповому рівні немає визнання, настає процес деперсоніфікації, деіндивідуалізації. Людина часто відчуває психологічний дискомфорт, а це може сприяти формуванню агресивності, незрілості, що негативно позначається як на сприйнятті такої людини як суб'єкта спілкування, так і на процесі спілкування в цілому. Тому в групі студент прагне знайти однодумців, які б сприяли його самоствердженню. Про це свідчать окремі угруповання, які утворюються на основі спільних неформальних інтересів.

Інтеграція передбачає прийняття і підтримку групою окремих, позитивних з погляду групи, ознак особистості. Підтримуються лише ті індивідуальні особливості людини, які сприяють розвитку групи. На цій фазі можуть втрачатися певні риси особистості, як позитивні, так і негативні.

Якщо група не приймає особистість, відбувається дезінтеграція. Можливі наслідки: незадоволення потреби у спілкуванні, ізоляція особистості, пристосування її до умов життя групи, витіснення особистості з групи, добровільний вихід з неї.

Спільна діяльність і спілкування відбуваються в умовах групового контролю, який здійснюється на основі певних групових норм. Групові норми - це сукупність правил і вимог, які виробляються кожною реально існуючою групою і є важливим засобом регуляції поведінки особистості в групі, характеру взаємовідносин в групі, взаємодії спілкування [3]. Зрозуміти взаємовідносини індивіда з групою можливо за умови з'ясування того, які норми індивід приймає, а які відкидає і саме чому. Норми групи пов'язані з цінностями, оскільки будь-які правила можуть бути

сформовані тільки на основі прийняття чи неприйняття якихось соціально-значущих явищ. Цінності кожної студентської групи формуються стосовно певних ставлень. Тобто, групові норми виконують регулятивну функцію стосовно діяльності її членів.

Коли особистість не сприймає групові норми, група може використовувати групові санкції, тобто, механізми, за допомогою яких вона зобов'язує кожного члена виконувати ті чи інші групові норми.

Якщо студент не сприймає групових норм, але для нього є важливим перебування в групі, спостерігається пристосування, тобто конформізм. Розрізняють свідомий і несвідомий конформізм. При несвідомому конформізмі людина оправдовує дії групи і свою належність до неї. При свідомому конформізмі йде внутрішнє заперечення існуючих норм, але у поведінці і спілкуванні воно не проявляється. При повному внутрішньому і зовнішньому запереченні групових норм відбувається таке явище як нонконформізм. Студент може демонструвати своє незадоволення, уникати контакту і спілкування з членами групи і спілкування за таких умов втрачає цінність. Конформізм може виявитися у схильності уникати самостійних рішень та в пасивній пристосовницькій орієнтації на сприйняття готових оцінок, міркувань, правил поведінки. Проте конформізм відрізняється від індивідуалізму (самостійність, демонстрація власних думок без урахування групових норм).

Розглядаючи процес становлення групових норм і цінностей за умови одночасного входження у групу багатьох індивідів, доцільно розглядати групову згуртованість, під якою розуміють рівень взаємної симпатії в міжособистісних контактах та ступінь привабливості групи для її членів.

Важливе значення в комунікативній діяльності студентської групи має установка студента на оточуючих та їх оцінку. Одні передусім вбачають позитивне, хороше в людині; інші – тільки негативне, недоліки; треті, їх більшість - і позитивне, і негативне.

Дослідження [2, с.46] показали, що студенти з негативною установкою на оточуючих виділяють в людях такі риси як байдужість, зайнятість своїми інтересами або обмеженість інтересів, неприродність, егоїзм, нелюдність тощо. Позитивно спрямовані студенти характеризуються добротою, простотою, справедливістю, відвертістю, розумом і доброзичливістю. Часто зустрічаються студенти, у яких підвищений інтерес до різноманітних особливостей особистості. Зрозуміло, що легше знайти спільну мову, спілкуватися з тими, у кого переважають установки на позитивне в людині.

Для формування позитивного ставлення до щоденно оточуючих людей особливо важливо виховувати саме фонові особисті і ділові взаємостосунки, які існують в студентській групі. У таких студентів переважають відповідні уявлення і переконання про добро і зло, позитивне і негативне в людині, симпатії і антипатії до певних типів людей, рис їх характеру, поведінки, зовнішності, тобто, групові цінності, установки, переваги.

Результати досліджень міжгрупової взаємодії, проведені [1, с.70], свідчать, що характер взаємодії, спілкування значно пов'язаний з залежністю індивіда від групи, від повноти прийняття ним загальної трудової діяльності. Виявилось, що з підвищенням ступеню залежності від групи, зменшується роль успіху чи невдачі і тим важливим стає чинник групової належності взаємодіючих людей. Крім того, такі чинники міжгрупової взаємодії як інгруповий фаворитизм (тенденція сприяти членам власної групи або протистояти членам інших груп), групове прийняття рішення, групова згуртованість, етнокультурна варіантність соціальної поведінки, міжгрупові взаємодія, міжгрупові аспекти професійної трудової діяльності, статево-рольові стереотипи впливають на становлення особистості.

Кожній людині притаманний певний стиль спілкування, який впливає на її поведінку в будь-яких ситуаціях. Розрізняють такі стилі спілкування (3).

Ритуальний стиль спілкування походить від соціальних, міжгрупових ситуацій спілкування, де головне завдання партнерів полягає у підтримці зв'язку з соціумом, підкріпленні уявлення про себе як про члена суспільства. При цьому важливо, що партнер в такому спілкуванні є необхідним атрибутом виконання ритуалу, в якому кожен бере участь тільки як окрема маска із наперед заданими властивостями. Це потребує від учасників знань правил гри.

Маніпулятивне спілкування - таке спілкування, де партнера сприймають як засіб досягнення зовнішньої стосовно до нього мети. При цьому важливо виділити спосіб сприйняття партнера при такому спілкуванні. За такого спілкування механізмом соціального сприйняття є соціальна індивідуальна стереотипізація і атрибуція.

Гуманістичне спілкування забезпечує потребу в розумінні, співчутті, співпереживанні, мета якого пов'язана з партнером, визначається ним, прояснюється в ході спілкування, не задана

важливою. Важлива особливість - очікуваний результат є не підтримка соціальних зв'язків, не зміна партнерів, а спільна зміна уявлень обох партнерів, яка визначається глибиною спілкування. Найбільш важливою рисою - особливе співвідношення переживання усвідомлення і комунікації партнерів, а саме, їх взаємність. Гуманістичне спілкування - це спілкування в довірі, а довіра - важливий фактор ефективного спілкування, основний механізм впливу - переконання, сугестія.

Студентській групі, як і будь-якій іншій, притаманне ритуальне спілкування. Та воно буде ефективним за умови, коли не матиме основного, визначального характеру. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що більш ефективно впливає на процес становлення особистості гуманістичний стиль спілкування в студентській групі.

Література

1. Алекс В.С. Межгрупповое взаимодействие: социально-психологические проблемы. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1990. – 240 с.
2. Хардунова Н.О. Стосунки особистості та її спілкування// Практична психологія та соціальна робота, №4, 1999. – С.24-27.
3. Халицкая Ю. С., Третьяков В. П.. Грамматика общения./ М-во высш. и сред. спец. Образования РСФСР– Л.: Изд-во ЛГУ, 1990. – 206 с.
4. Майерс Д. Социальная психология./ Пер. с англ.–СПб.: Питер Ком, 1999.–688 с.
5. Матюша І. К. Особистість і колектив як цілісна гармонійна система./ Психолого-педагогічний аспект. – К.: ІЗИН, 1997.–188с.
6. Психология: Словарь.//(Абраменкова В.В. и др.); Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского.- 2-е изд. испр. и доп. -М.: Политиздат., 1990. – 494 с.
7. Рубин А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 416 с.

А.М.ЗАЧЕПА

ДЕТЕРМІНУЮЧИЙ ВПЛИВ СУСПІЛЬСТВА НА ЗАКРИТІ СОЦІАЛЬНІ СИСТЕМИ: МОРАЛЬНО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ

В статті висвітлюється взаємовплив громадянського суспільства і Армії в Україні у період реорганізаційних процесів в Збройних Силах. Особливу увагу приділено соціальним процесам, які відбуваються в суспільстві і в армії під час час розбудови незалежної держави.

В статье отображено взаимное влияние гражданского общества и армии в Украине за период реорганизации процессов в Вооруженных Силах. Особое внимание акцентируется на социальных процессах, которые происходят в обществе и в армии за период строительства независимого государства.

The article describes the interplay among society and army in Ukraine in the period of reorganization in the Armed Forces. The main attention is paid to the social processes, which take place in the society and army during the development period of the independent country.

В теперішній час в Україні встановлюються нові зв'язки між армією і суспільством та державою. В результаті розбудови України, яка стає на шлях правової демократичної держави, збройні сили, що раніше були інструментом політики однієї партії, сьогодні «повернуті» державі, частково контролюються вибіркою цивільною владою (парламентом та урядом) а через них – громадянським суспільством.

Армія динамічна і діалектична система, яка саморегулюється, але виконує свої функції під контролем громадськості і парламенту. Військово-технічні, організаційні, фінансові, кадрові питання і оперативне управління виконується тільки через державні органи військового управління.

Отже, попри всі зміни, вплив держави і суспільства на армію залишається визначальним. Вся сукупність явищ і процесів, котрі мають місце в економічній, політичній, соціальній і духовній сферах суспільства, відбивається на життєдіяльності армії. Збройні сили є одним із найбільш складних соціальних організмів суспільства. Вони складаються із величезної кількості своєрідних елементів і підсистем, які знаходяться в надзвичайно складних відношеннях між собою. Однак армія – не хаотична множина цих елементів і підсистем; вона являє собою цілісну систему, різносторонні